

## Diplomaside Kadın ve Egemen Maskülenlik: Değişen

### Normlar ve Pratikler

*Women and Hegemonic Masculinity in Diplomacy: Changing  
Norms and Practices*

**Rahime SÜLEYMANOĞLU-KÜRÜM**

Dr., Sosyoloji Bölümü, İstanbul Ticaret Üniversitesi

**Bahar RUMELİLİ**

Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, Koç Üniversitesi

#### **Bu makaleye atıf için**

Süleymanoğlu-Kürüm, Rahime ve Rumelili, Bahar, "Diplomaside Kadın ve Egemen Maskülenlik: Değişen Normlar ve Pratikler", Uluslararası İlişkiler, Cilt 15, Sayı 57, 2018, s. 3-18, DOI: [10.33458/uidergisi.518039](https://doi.org/10.33458/uidergisi.518039)

**Makaleye Erişim İçin:** <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.518039>

Makale Gönderim: 16 Haziran 2017

Basım Tarihi: 01 Mart 2018

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler

**E-Posta: [bilgi@uidergisi.com.tr](mailto:bilgi@uidergisi.com.tr)**

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

# Diplomaside Kadın ve Egemen Maskülenlik: Değişen Normlar ve Pratikler

**Rahime SÜLEYMANOĞLU-KÜRÜM**

*Dr., Sosyoloji Bölümü, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.  
E-posta: rahimesu@gmail.com*

**Bahar RUMELİLİ**

*Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, Koç Üniversitesi, İstanbul.  
E-posta: brumelili@ku.edu.tr*

## ÖZET

Geleneksel olarak erkek-egemen bir kurum olan diplomasi yakın zamanda çok sayıda kadının mesleğe girmesi ile bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu makale, diplomasiye toplumsal cinsiyet perspektifinden bakan sınırlı sayıda çalışmanın temel katkılarını tanıtmakta ve farklı ülkelerden örnekler vererek diplomasideki hâkim toplumsal cinsiyet normlarını ortaya koymaktadır. Sonrasında ise makale, benzer bir dönüşümün Türk diplomasisinde de yaşandığını göstermekte ve Türk diplomasisinde artan kadın oranını ortaya koymaktadır. Makalenin temel bulguları, diplomatların yayınlanmış hatıra kitapları ve mülakatlarına dayanarak, bir yandan dünya diplomasisinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet normlarının Türkiye için de geçerli olduğunu doğrularken, diğer yandan kadınların yavaş da olsa diplomatik kariyerde yükseldiğini ve Türkiye özelinde bu normların kırılmaya başladığını göstermektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Diplomasi, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Uluslararası İlişkilere Feminist Yaklaşımlar, Türk Dış Politikası, Türk Dışişleri Bakanlığı

## Women and Hegemonic Masculinity in Diplomacy: Changing Norms and Practices

### ABSTRACT

Traditionally male-dominated, diplomacy has entered into a period of transformation with large numbers of women entering the profession. This article introduces the main contributions of the limited number of studies which analyses diplomacy from a gender perspective, and surveys the prevailing masculine norms in diplomacy through examples from different countries. Subsequently, the article discusses how a similar transformation is underway in Turkish diplomacy. Drawing on published memoirs and interviews of female diplomats, it is found that while masculine norms remain prevalent in Turkish diplomacy, they are also weakening gradually with higher numbers of Turkish female diplomats being promoted to prestigious posts.

**Keywords:** Diplomacy, Women, Gender, Feminist Approaches to International Relations, Turkish foreign policy, Turkish Ministry for Foreign Affairs

## Giriş

Yakın dönemde, diğer birçok siyasi ve sosyal kurumda olduğu gibi, diplomasinin de erkek-egemen yapısı kadınların artan sayılarla mesleğe girmesiyle dönüşmeye başlamıştır. ABD’de 1997 yılından itibaren üç kadın dışişleri bakanı olarak görev yapmıştır. İsveç hükümeti ise 2014 yılında “feminist bir dış politika” izleyeceğini ilan ederek, toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla şekillenen ve kozmopolit ve insan hakları çerçevesinde yürütülen, ahlaki açıdan bilinçlendirilmiş bir politika amaçlamıştır.<sup>1</sup> Avusturalya’nın ilk kadın dışişleri bakanı olan Julie Bishop da, 2016 yılında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Stratejisi” benimseyerek bunu temel dış politika hedefi haline getirmiştir. Ayrıca dünya genelinde kadın büyükelçi sayısında da önemli bir artış gözlenmektedir.<sup>2</sup> Bu makalede belirtileceği gibi Türk diplomasisi de bu sayısal dönüşümden pay almaya başlamıştır ve 1990 yılında yüzde 13,4 olan kadın meslek memuru oranı<sup>3</sup>, 2017 yılı itibarıyla yüzde 31 rakamına ulaşmıştır.<sup>4</sup>

Dış politikada ve diplomaside kadın sayısında meydana gelen bu artışın uluslararası ilişkiler sistemini daha barışçıl ve çoğulcu bir yapıya dönüştürmesi beklenmektedir. Ancak bu beklentilerin ne zaman gerçekleşeceği henüz belirsizdir. Aggestam ve Towns’ın derleme kitabında incelenen birçok örnek olayda kadınların diplomaside yer edinmelerinin maskülen özelliklerini koymaları ile mümkün olduğunu ifade etmesi, beklenen etkinin oldukça yavaş gerçekleşeceğini göstermektedir.<sup>5</sup>

Buna mukabil toplumsal cinsiyet perspektifini dış politika ve uluslararası ilişkilere uygulayan çalışmalar giderek artmasına rağmen spesifik olarak diplomasi alanına uygulan çalışmalar hem Türkiye’de hem de yurtdışında oldukça sınırlıdır. Bu makale uluslararası ilişkilere feminist yaklaşımlar çerçevesinde diplomaside kadının değişen rolünü irdelemektedir. İlk bölümde diplomasiye toplumsal cinsiyet perspektifinden bakan kuramsal ve ampirik çalışmaların temel savları değerlendirilmektedir. İkinci bölümde ise, bu bulgular ışığında dünya diplomasisinde kadının değişen rolü hem tarihsel olarak hem de ülkeler ve bölgeler bazında gösterdiği farklılıklar açısından incelemektedir. Üçüncü bölümde ise Türk diplomasisinde yaşanan benzer değişimler, hâkim olan cinsiyetçi yapının kadın diplomatların meslekleri üzerinde oluşturduğu etki yayınlanmış hatıra kitapları ve mülakatlar üzerinden değerlendirilmektedir.

## Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Dünyada ve Türkiye’de Diplomasi

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet özellikleri üzerinden inşa edilen, sosyal, kültürel ve siyasi yapıları ve normları kapsamaktadır.<sup>6</sup> Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet bir güç ilişkisine dönüşerek kadın ve erkekler için belli görevler ve davranış kalıpları oluşturmaktadır. Bu güç ilişkisi aşağıda

- 1 Karin Aggestam ve Annika Bergman-Rosamond, “Swedish Feminist Foreign Policy in the Making: Ethics, Politics, and Gender”, *Ethics and International Affairs*, Cilt 30, Sayı 3, 2016, s.324.
- 2 Karin Aggestam ve Ann Towns, *Gendering Diplomacy and International Negotiation*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2018.
- 3 Türk Dışişleri Bakanlığı, İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı, Cinsiyetlere göre 1990 ve 2016 yıllarında görev yapan toplam meslek memuru ve konsolosluk ve ihtisas memuru sayısı, E-mail Teatisi, 12 Mayıs 2016.
- 4 Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı, Cinsiyetlere göre kadın ve erkek meslek memuru ve konsolosluk ve ihtisas memuru oranları, E-mail Teatisi, 27 Kasım 2017.
- 5 Aggestam ve Towns, *Gendering Diplomacy and International Negotiation*.
- 6 Christine Sylvester, *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s.3-17.

açıklanacağı gibi “cinsiyetçi kurumlar” içinde gelişen “egemen maskülenlik” ve “cam tavan” yapılarında kendini göstermektedir. “Cinsiyetçi kurumlar” kavramı toplumsal cinsiyet normlarının sosyal ve siyasi örgütlenmeler içinde kurumsallaştığını ifade etmektedir. Bu kurumların kendileri ve çalışanları, cinsiyet sembolleri ve normları aracılığıyla kadın ve erkekler için uygun görevleri belirlemektedir.<sup>7</sup> Bu nedenle kadın yasama üyelerinin kabinede ya da parlamentoda daha çok özel alanla ilgili ya da kadına özgü konuları, erkeklerin ise ordu ya da ekonomi ile ilgili konuları gündeme getirdiği savunulmaktadır.<sup>8</sup>

Cinsiyetçi kurumlar arasında erkeklikle ilgili özelliklerin ön plana çıkartıldığı kurumlar “egemen maskülenlik” (hegemonic masculinity) kurumları olarak tanımlanmış ve kadınların bu kurumlara adapte olmasını ve yükselmesini zorlaştıran imajlar, semboller ve ideolojiler yaratıldığı vurgulanmıştır.<sup>9</sup> Bu kurumlarda, erkeklikle ilişkilendirilen cesur, bağımsız, akılcı olma gibi değerler ön plana çıkartılırken, kadınlıkla özdeşleştirilen duygusallık, barışçı olma, toplumsal ön planda tutma gibi değerler ise dışlanmıştır.<sup>10</sup> Kariyerde ilerlemeye set çeken görünmez engeller anlamına gelen “cam tavan”, egemen maskülenlik kurumlarında, kadınların hiyerarşinin zirvesine doğru ilerlemesinin belli bir aşamaya kadar sorunsuz gerçekleşeceğini, ancak sonradan daha fazla ilerlemeye engel olan bölücü bir ayrımcılığın ortaya çıkacağını öngörmektedir.<sup>11</sup> Bu durum, güç ve itibar ile ilgili pozisyonların erkeklerin elinde olmaları ve erkeksi özelliklerin taşıyıcıları olmaları ile sonuçlanmaktadır. Bu doğrultuda, egemen maskülen kurumlarda kadınların ancak erkeksi özellikler sergileyerek cam tavanı aşabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.<sup>12</sup>

Uluslararası ilişkilere feminist yaklaşımlar, bu kavramlar üzerinden devletin çıkarları ve güvenliği gibi konularla ilgilenen bürokratik yapılarda erkek-egemen normları ve kadınlara verilen yetkinin neden sınırlı olduğunu sorgulamaktadır.<sup>13</sup> Bunun sonucu olarak da uluslararası ilişkilerde erkeklikle ilgili kurallar, normlar ve davranışlar pratik edilirken, kadınlıkla ilgili özelliklerin görmezden gelindiğini vurgulanmaktadır.<sup>14</sup> Dış politika üzerindeki kontrolü ve görünürlüğü açısından yüksek itibarlı bir kurum olan diploması kurumu da erkeklerin uzun süreli egemenliği altında bulunan erkekleştirilmiş<sup>15</sup> yani egemen maskülen bir kurum sayılmaktadır. Son yıllarda toplumsal cinsiyet perspektifi uluslararası ilişkiler alanına giderek daha fazla uygulanmasına rağmen<sup>16</sup> bu çalışmaların

7 Joan Acker, “Hierarchies, Bodies, and Jobs: A Gendered Theory of Organizations”, *Gender and Society*, Cilt 4, Sayı 2, 1990, s. 139-58.

8 Ibid.

9 Annica Kronsell, “Gendered practices in institutions of hegemonic masculinity”, *International Feminist Journal of Politics*, Cilt 7, Sayı 2, 2005, s.280–298.

10 Çiğdem Aydın-Koyuncu, “Dış Politika Karar Verme Mekanizmalarında Kadının Yeri”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 44, Sayı 1, 2011, s.100.

11 Reawyn Connel, “Glass Ceiling or Gendered Institutions? Mapping the Gender Regimes of Public Sector Worksites”, *Public Administration Review*, Cilt 66, 2006 s.837-49.

12 Robin Morgan, *The Demon Lover: On the Sexuality of Terrorism*, London, Methuen, 1989.

13 Özlem Tür ve Çiğdem Aydın-Koyuncu, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 7, Sayı 26, Yaz 2010, s.5.

14 Christine Sylvester, “Homeless in International Relations? ‘Women’s’ Place in Canonical Texts and in Feminist Reimaginings”, Marjoire Ringrose ve Adam Lerner (der), *Reimagining the Nation*, Buckingham, Open University Press, 1993, s.76-97.

15 Cynthia Enloe, *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, Berkeley, CA, University of California Press, 1990.

16 J. Ann Tickner ve Laura Sjoberg, *Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future*, London, Routledge, 2011; Jill Steans, *Gender and International Relations: Theory, Practice, Policy*, 3. Basım, London, Polity Yayınevi, 2013.

pek azı diplomasi alanına girebilmiştir. Bu çalışmalarda kadınların diplomatik temsilci olarak görev yapmasının bir zayıflık olarak algılandığı, öte yandan “diplomatik eş” olarak gayrı-resmi boyuttaki katkılarının<sup>17</sup> değerli görüldüğü vurgulanmaktadır. Her ne kadar diplomatik eşler olarak kadınların çevre oluşturma, bilgi toplama ve ikna yetenekleri ile diplomasi protokol ve etik kurallarını şekillendirdikleri görüle de<sup>18</sup> kamusal alanda erkeklerin, özel alanda ve evin içinde ise kadınların mevcudiyet gösterdiği<sup>19</sup> bu cinsiyete dayalı ayrımın kadınları ikincil bir konumda tuttuğu belirtilmiştir. Carol Pateman’ın sözleşme kuramı açısından bakıldığında da, ideal diplomat eş kavramı, kadınların ancak ataerkil sınırlar içinde var olabildiğini gösteren bir duruma işaret etmektedir.<sup>20</sup>

Geçtiğimiz yıllarda diplomasi alanında kadının rolünü inceleyen birkaç önemli eser yayınlanmıştır. Helen McCharty’nin 2014 yılında yayınladığı *Dünyanın Kadını: Kadın Diplomatların Yükselişi*<sup>21</sup>, ve Glenda Sluga ve Carolyn James’in 2015 yılında derlediği *Kadın, Diplomasi ve Uluslararası Siyaset*<sup>22</sup> adlı çalışmalar, tarihsel olarak kadınların diplomasi üstlendikleri resmi ve gayrı-resmi rolleri ve bu roller aracılığıyla cinsiyetçi yapılarda doğurabildikleri etkileri incelemiştir. Bu çalışmalar modernleşme öncesi dönemde savaşın erkek, barışın ise kadın olarak algılandığını ve kadınların gayrı-resmi boyutta barışın tesisinde önemli diplomatik roller üstlendiğini, ancak modern dönemde diplomatik rütbelerin tedvin edilmesiyle resmi diplomasi erkeklerin eline geçtiğini ortaya koymuştur. Böylelikle barışın tesisi de erkek alanı haline gelmiş, kadınların oynadıkları gayrı-resmi boyuttaki katkılar da sınırlanmıştır.

Günümüze odaklanan çalışmalarda da Norveç ve ABD gibi bazı ülkeler incelenerek diplomasi alanındaki hâkim cinsiyetçi kalıplar ve bunların kadın diplomatlar üzerindeki etkileri irdelenmiştir.<sup>23</sup> Diplomasi alanının bütününde kadın ve erkeklerin konumunu inceleyen Towns ve Niklasson<sup>24</sup> diplomasi alanındaki kadınların rolünün arttığını, ancak erkek ve kadın büyükelçilerin güç ve itibar açısından farklı yerlere atandığını ortaya koymuştur. Bu alanda en güncel çalışma olan Karin Aggestam ve Ann Towns’ın derleme eserinde de, ABD, İsveç, Türkiye, Brezilya ve Japonya gibi ülkelerde, kadın diplomatların yükselmelerinin önünde bir dizi resmi ve kültürel engelin bulunduğu ve kadın diplomatların itibar bakımında daha düşük statülü atamalarda kümelendiği doğrulanmaktadır.<sup>25</sup>

Türkiye’de toplumsal cinsiyet çalışmalarının uluslararası ilişkiler alanındaki görünürlüğü artış eğilimindedir. Bu alanda öncü çalışmalar arasında Muhittin Ataman’ın<sup>26</sup> ve Özlem Tür ve Çiğdem Aydın-Koyuncu’nun<sup>27</sup> çalışmaları, uluslararası ilişkiler alanında gelişmeye başlayan feminist yaklaşımların

17 Enloe, *Bananas, Beaches, and Bases*, s.97-98, 102.

18 Molly M. Wood, “Diplomatic Wives? The Politics of Domesticity and the ‘Social Game’ in the US Foreign Service, 1905-1941”, *Journal of Women History*, Cilt 17, Sayı 2, 2005, p.159.

19 Nazile Kalaycı, “Farklılıkların Temsili Sorunu ve Kamusal Alan”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 46, Sayı 4, Aralık, 2013, s.5.

20 Carole Pateman, *The Sexual Contract*, Stanford, Stanford University Press, 1988.

21 Helen McCarthy, *Women of the World: The Rise of the Female Diplomat*, London, Bloomsbury, 2014.

22 Glenda Sluga ve Carolyn James (der), *Women, Diplomacy and International Politics since 1500*, London, Routledge, 2015.

23 Edward Crapol, *Women and American Foreign Policy: Lobbyists, Critics, and Insiders*, Westport, Greenwood Press, 1987; Iver B. Neumann, “The Body of the Diplomat”, *European Journal of International Relations*, Cilt 14, Sayı 4, 2008, s.671-695, Neumann, *At Home with the Diplomats*.

24 Ann Towns ve Birgitta Niklasson, “Gender, International Status and Ambassador Appointments”, *Foreign Policy Analysis*, 2016, s. 1-20.

25 Aggestam ve Towns, *Gendering Diplomacy and International Negotiation*.

26 Muhittin Ataman. “Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti”, *Alternatif Politika*, Cilt 1, Sayı 1, Nisan 2009, s.1-41.

27 Tür ve Aydın-Koyuncu, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı”.

bir tarihçesini çizerek, bu literatürü Türkiye'deki akademik çevreye tanıtması bakımından önemlidir. Sonrasında, Aydın-Koyuncu alana önemli katkılar sağlayan iki makale daha yayınlamıştır. 2011 yılında yayınladığı makalesinde egemen maskülenlik nedeniyle dış politikada karar verme aşamasına yükselebilen kadınların maskülen nitelikteki politikalara imza attıkları ortaya koyulmuştur.<sup>28</sup> Yine Aydın-Koyuncu'nun 2012 yılında yayınladığı makalesi ise ulusal güvenlik kavramını feminist bir bakış açısıyla okumakta ve güvenlik kavramının içeriğinin devlet güvenliğinden insan güvenliğine doğru evirildiği saptamaktadır.<sup>29</sup>

Alana daha güncel katkılar ise Ali Bilgiç tarafından yapılmıştır. 2015 yılında yayınladığı kitabında Ali Bilgiç, Batı ile Batı olmayan arasındaki ilişkileri cinsiyetleştirilmiş iktidar hiyerarşileri olarak tanımlamış, Batı'nın Batı olmayan üzerindeki iktidarını "feminenleştirme" ve "hipermaskülenleştirme" yoluyla sağladığını savunmuştur. Batılı olmayanın hipermaskülenleştirilmesi onun barbar, şiddet yanlısı, tepkisel ve irrasyonel, feminenleştirilmesi ise pasif, duygusal ve zayıf olarak betimlenmesidir. Bilgiç, Batı'nın kendisini feminenleştirme ve hipermaskülenleştirme yoluyla değersizleştirmesine karşın, Türkiye'nin Batı standartlarında bir erkeklığe sahip olduğunu göstermek için askeri krizlerden faydalandığını ve kendisini dış politikada duygulara yer vermeyen realist bir devlet olarak sunduğunu ifade etmiştir.<sup>30</sup> Bilgiç bu analizlerinin kapsamını 2016 yılında yayınladığı kitabında genişleterek, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bugüne kadar Türk dış politikasının "Batılı olmayan" olarak algılanmasının cinsiyetleştirilmiş bir güvensizlik yarattığı ve "Batılı olan" egemen erkeklığe tabi kılındığını ortaya koymuştur. Ayrıca bu çalışma, Türkiye'nin maskülen özelliklerini ortaya koyarak aktif bir dış politika izlemeye başlamasıyla Batı'nın kendisini bölgede ve dünyada kilit bir aktör olarak algılamaya başladığını ifade etmiştir.<sup>31</sup>

## **Diplomaside Kadının Değişen Rolü**

Eldeki verilerin sınırlı olmasından dolayı bu bölümde İngiltere, ABD, Brezilya ve İsveç'ten örnekler verilerek kadınların diplomasideki rolleri ve karşılaştıkları cinsiyetçi pratikler irdelenecektir. Feminist tarihte<sup>32</sup>, gayri-resmi düzeyde de olsa kadınların diplomaside önemli roller üstlendikleri yönünde bilgiler bulunmaktadır. Örneğin, Leo Hamalian, bir İngiliz büyükelçisi olan Lady Mary Wortey Mantagu'nun yazılarından örnekler vererek, diplomat eşlerinin atandıkları ülkelerde ilişkileri nasıl şekillendirdiklerini göstermektedir.<sup>33</sup> Helen McCarthy<sup>34</sup> ve James Sluga<sup>35</sup> da, 19. yüzyıldan önce kadınların eş, anne, kız evlat ve kız kardeşleri sıfatıyla diğer saraylarla yazışmaları

28 Aydın-Koyuncu, "Dış Politika Karar Verme Mekanizmalarında Kadının Yeri".

29 Çiğdem Aydın-Koyuncu, "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 57, Sayı 1, 2012, s.111-139.

30 Ali Bilgiç, "We are not Barbarians: Gender Politics and Turkey's Quest for West", *International Relations*, Cilt 29, Sayı 2, 2015, s.2.

31 Ali Bilgiç, *Turkey, Power and the West: Gendered International Relations and Foreign Policy*, London, I.B. Tauris, 2016.

32 "Feminist tarih", modernleşme öncesi dönemde kadınların yazışmalarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu yazılar 1970'lerde feminist hareketlerle birlikte arşiv literatüründe yerini almaya başlamıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Cherly Glenn, "Truth, Lies, and Method: Revisiting Feminist Historiography", *College English*, Cilt 62, Sayı 3, 2000, s.387-389.

33 Leo Hamalian (der.), *Ladies on the Loose: Women Travelers of the 18th and 19th Centuries*, October 1981, New York, Dodd Mead Publishing.

34 McCharty, *Women of the World: The Rise of the Female Diplomat*.

35 Sluga ve James, *Women, Diplomacy and International Politics since 1500*.

ve gönderdikleri hediyeler yoluyla devletlerarası ve kültürlerarası bilgi toplama ve ittifak oluşturmadan savaşı sürdürmeye kadar birçok olayı şekillendirebildiklerini göstermektedir. Nitekim tarih Bizans İmparatoriçesi Theodora, Rus Çariçesi Büyük Catherine ve Jeanne d'Arc gibi örnekler kadınların liderlik yapabileceğini göstermektedir. Ancak bu kadınların tarihe damgalarını vurmaları da, egemen maskülenlik kavramında vurgulandığı gibi, erkeksi özellikler barındırmalarına bağlanmıştır.<sup>36</sup> Ayrıca tarihte “diplomat gelin” sıfatı ile Çinli prenseslerin Çin sınırlarını tehdit eden çeşitli ülkelere ittifak oluşturmak amacıyla gönderildiği ve bir çeşit “kültürel temsilci” görevi yürüttüğü bilinmektedir.<sup>37</sup>

Ancak kadınların diplomaside sahip oldukları bu gayrı-resmi etki, 19. yüzyıldan sonra mesleğin kurumsallaşmasıyla birlikte daha da sınırlanmıştır. Modern dönemde “diplomatik çift” bir ekip olarak görülmektedir ve bu ekipte erkekler diplomasinin siyasi yönünü, kadınlar ise kabuller ve çay partileri gibi etkinlikler düzenleyerek sosyal yönünü yürütmektedir. Örneğin, 19. yüzyıldan itibaren İngiliz diplomasisinde zarif eşleri olan ve ılımlı eğlenceler düzenleyerek elçilik personelinin moralini yüksek tutacak erkek diplomatların tercih edildiği bilinmektedir.<sup>38</sup> Ancak kadınlar İngiliz diplomasisine verdikleri bu destek karşılığında ücret almamakta,<sup>39</sup> itibar ve görünürlükten de yoksun kalmaktaydı. Nitekim erkek diplomatların vefatlarından sonra kariyerlerini detaylı anlatan vefat yazıları yayınlanırken, bu kariyere katkıda bulunan kadın eşlerin vefatları ise kısa bir ölüm haberi ile geçiştirilmektedir.<sup>40</sup>

Birçok ülkede diplomasinin resmi olarak kadınlara açılması 1900'lerin ilk yarısında gerçekleşmiştir. Brezilya'da ilk kadın diplomat Marie de Castro 1918 yılında diplomasine kariyerine başlamıştır.<sup>41</sup> ABD'de ise ilk kadın diplomat Lucile Atcherson, 1922 yılında görevlendirilmiştir.<sup>42</sup> Öte yandan, İngiltere'de kadınların Dışişleri Servisi sınavlarına girmesi 1946 yılına kadar gecikmiştir ve ilk kadın diplomat Ciceley Mayhew 1947 yılında göreve başlamıştır.<sup>43</sup> Ancak bundan sonra da kadın diplomatlar bir dizi engellemelerle karşılaşmıştır. Örneğin ABD'de kadın diplomatların kariyerlerinde yükselmeleri ve dış temsilciliklere atanmaları sırt tutamayacakları, dış temsilciliklerde fiziksel risklerle karşılaşacakları ve erkek diplomatlar gibi etkili bağlantılar kuramayacakları ve duygularıyla hareket edecekleri gibi gerekçelerle engellenmiştir.<sup>44</sup> Ayrıca İngiliz diplomasisinde de kadınlar Arapça gibi zor dilleri öğrenmekten alıkonulmuş, böylece Ortadoğu gibi birçok pozisyon kadınlara kapanmıştır.<sup>45</sup>

36 Talyn Rahman-Figueroa, “Celebrating the Rise of Women in Diplomacy”, *Diplomatic Courier*, 8 Mart 2012, <http://www.diplomaticcourier.com/news/topics/diplomacy/1374-celebrating-the-rise-of-women-in-diplomacy>. (Erişim Tarihi 9 Şubat 2015).

37 Bai Yu, *The Ancient Tangbo Road, Princess Wen Cheng's Route to Tibet*, Hong Kong China Tourism Press, 1994, <http://www.womeninworldhistory.com/essay-07-02.html> (Erişim Tarihi 12 Mart 2017).

38 Helen McCarthy, “The Rise of the Female Diplomat”, *Prospect*, 20 Ekim 2014, <http://www.prospectmagazine.co.uk/opinions/the-rise-of-the-female-diplomat> (Erişim Tarihi 16 Mart 2017).

39 Rahman-Figueroa, “Celebrating the Rise of Women in Diplomacy”.

40 Beryl Smedley, *Partners in Diplomacy*, London, Harley Press, 1990.

41 Rogério de Souza Farias ve Gessica Fernando do Carmo, “Brazilian Female Diplomats and the Struggle for Gender Equality”, Karin Aggestam ve Ann Towns (der), *Gendering Diplomacy and International Negotiation*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2018, s.108.

42 Sylvia Bashevkin, “The Taking of Foggy Bottom? Representation in US Diplomacy”, Karin Aggestam ve Ann Towns (der.), *Gendering Diplomacy and International Negotiation*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2018, s. 47.

43 Alex Barker, “Britain's first female diplomats”, *Financial Times*, 6 Kasım 2009, <https://www.ft.com/content/8e936c88-c9ad-11de-a071-00144feabd0> (Erişim Tarihi 17 Nisan 2017).

44 Bashevkin, “The Taking of Foggy Bottom?”, s.47.

45 McCharty, “The Rise of the Female Diplomat”.

Daha da önemlisi pek çok Batı ülkesinde 1970'lere kadar kadın diplomatların evlenmesi yasaklanmıştır. İngiltere'nin ilk kadın diplomatı olan Ciceley Mayhew diplomatik kariyerini evlilik nedeniyle sonlandırmak zorunda kalmıştır.<sup>46</sup> Evlilik engeli İngiltere'de 1973 yılında kalkmıştır, ancak 1985 yılına gelindiğinde üst düzey pozisyonlardaki tüm kadınların bekâr olması dikkat çekmiştir. Ayrıca 1970'lerin başında hiçbir kadın misyon şefi olarak atanmamış ve kadınların konsolosluk şefi olarak atanması da 1987 yılından önce gerçekleşmemiştir.<sup>47</sup> ABD'de ise yazısız bir kural niteliğinde olan bu evlilik engeli 1972 yılında kaldırılmış ancak hâkim görüş, müzakerecinin kuvvetli olması ve bu nedenle erkeksi olması gerektiği yönünde ilerlemeye devam etmiştir.<sup>48</sup> Brezilya'da ise 1930'larda meslektaşları ile evlenen diplomatlardan birinin istifa etmesi gerekmekteydi ve bu uygulama genellikle kadının istifa etmesi ile sonuçlanmaktaydı. Bu kural 1966 yılında değiştirilmiş ve istifa yerine izin alma zorunluluğu getirilmiştir.<sup>49</sup>

Kadınların diplomasie girmeleri son yirmi yılda artma eğilimindedir. Örneğin, ABD Dışişleri Servisi'nde 1960 yılında yüzde 9,8 olan kadın oranı, 1970 yılında yüzde 4,8'e düşmüş, 1975 yılında ise ancak yüzde 8,8 seviyesine çıkmıştır. 2016 yılına ait verilere göre ABD'de kadın büyükelçi oranı yüzde 36 olarak tespit edilmiştir.<sup>50</sup> İngiliz diplomasisinde ise 2014 yılında beş misyon şefinden birinin ve üst yönetim pozisyonlarının çeyreğinin kadınlardan oluşması ciddi bir ilerlemenin olduğunu göstermektedir.<sup>51</sup> Kadınların dış politikada rolü İsveç, Norveç ve Avusturya tarafından özellikle desteklenmektedir. Towns ve Niklasson'un 2014 yılına ait bulguları da, İsveç, Norveç, Avusturya ve ABD'de kadın büyükelçilerin yüzde 25-40 oranlarına ulaştığını ifade etmiştir.<sup>52</sup>

Zaman içindeki bu iyileşmeye rağmen, diplomasinin erkek-egemen yapısı sürmektedir. Temmuz 2016'da yapılan bir araştırmaya göre, ABD tarihinde görev yapmış tüm büyükelçilerin sadece yüzde 9'u kadındır.<sup>53</sup> Dünya çapında ise 2014 yılı itibarıyla, erkek büyükelçi oranı yüzde 85, kadın büyükelçi oranı ise yüzde 15'tir.<sup>54</sup> Kadınların diplomasideki temsili sadece bazı ülkeler ve bölgelerde artma eğilimindedir. Kadın büyükelçi oranının en yüksek olduğu bölge İskandinavya, en düşük olduğu bölge ise Ortadoğu'dur. İskandinav ülkelerini Kuzey Amerika ve AB üyesi ülkeler takip etmektedir. Diğer yandan Suudi Arabistan, Katar, Kazakistan, İran, Rusya ve Güney Kore gibi bazı ülkelerin de hiç kadın büyükelçi görevlendirmedeği görülmektedir.<sup>55</sup>

46 Barker, "Britain's first female diplomats".

47 Rahman-Figueroa, "Celebrating the Rise of Women in Diplomacy".

48 Lisa Feierman, "Where Are All the Female Diplomats?" *Kennedy School Review*, 6 Kasım, 2016, <http://harvardkennedyschoolreview.com/where-are-all-the-female-diplomats/> (Erişim Tarihi 25 Nisan 2017).

49 Farias ve Carmo, "Brazilian female diplomats", s.110.

50 Feierman, "Where Are All the Female Diplomats?".

51 McCharty, "The Rise of the Female Diplomat".

52 Towns ve Niklasson, "Gender, International Status and Ambassador Appointments", s.1.

53 Feierman, "Where Are All the Female Diplomats?".

54 Towns ve Niklasson, "Gender, International Status and Ambassador Appointments", s.17.

55 Ibid., s. 9.



**Tablo 1** Kadın Büyükelçilik Oranları (Bölgesel Bazda)<sup>56</sup>

Bölge	2014 Yılı Ortalama % Kadın Büyükelçi Oranı
Kuzey Amerika	25
Güney Amerika	18
İskandinavya	35
Avrupa	14
Orta Doğu	6
Afrika	17
Asya	10
Okyanusya	25
Avrupa Birliği	18,9

Buna ek olarak, kadın büyükelçilerin ekonomik ve askeri statü bakımından daha az itibarlı pozisyonlara daha sıklıkla atandığı görülmektedir.<sup>57</sup> Yüzde 40 civarı kadın büyükelçi oranına sahip İsveç'te dahi kadın diplomatlar fonksiyonel birimlerde yoğunlaşmakta ve fonksiyonel birimler içinde de dış yardım, uluslararası anlaşmalar ve iletişim gibi alanlardaki kadın oranı, silahlanma ve mali alanlardaki kadın oranından daha fazladır.<sup>58</sup> Kadınları önemli pozisyonlara atama konusunda başı çeken diğer bir ülke olan ABD'de, Çin, Almanya, Suudi Arabistan ve Rusya gibi Amerikan dış politikası için merkez konumunda olan ülkelere münhasıran erkek büyükelçiler göndermektedir.<sup>59</sup>

Kadın diplomatların bazı ülkelerde görevlendirilmemeleri, genelde o ülkelere hâkim muhafazakâr cinsiyet normları ile açıklanmaktadır. Kadın yetkililerin Suudi Arabistan ve İran'da karşılaştıkları engeller basında da sıklıkla konu edilmektedir. Örneğin, İran Parlamentosu sözcüsü Ali Laricani ile Avrupa Parlamentosu Hollanda temsilcisi Marietje Schaake görüşmesinin fotoğrafı İranlı muhafazakârların eleştirilerinden kurtulamamıştır. Benzer şekilde eski AB Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton da İran dışında dahi İranlı yetkililerle görüşmesinde sık sık eleştirilere maruz kalmıştır. İran'da başını kapatmayı reddeden bir kadın diplomat ise, bunun bir diplomatik protokol olduğu ve uyulmadığı takdirde tüm randevularının iptal edileceği uyarısından sonra direnişinden vazgeçmiştir.<sup>60</sup> Ancak bu tip gerekçeler sadece kısıtlı sayıda ülke için geçerli olabilir ve örneğin ABD'nin neden hiçbir kadın büyükelçiyi Kanada'ya göndermediğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır.<sup>61</sup>

56 Ibid, s. 10; Towns ve Niklasson'un örnekleme Gayrı Safi Milli Hâsıla (GSMH) bakımından öne çıkan ilk 50 ülke dâhil edilmiştir. Avrupa Birliği olarak belirlenen oran ise bu örnekleme dâhil edilebilen AB üyelerinin ortalamaları alınarak elde edilmiştir. Bu veri Towns ve Niklasson'dan, 27 Ağustos 2015 tarihinde E-mail teatisi ile elde edilmiştir. Avrupa olarak kodlanan bölüm ise Türkiye ve Rusya'yı da kapsadığından AB ortalamasından düşük görülmektedir.

57 Ibid., s.18.

58 Birgitta Niklasson ve Felicia Robertson, "The Swedish MFA: Living up to Expectations?", Karin Aggestam ve Ann Towns (der), *Gendering Diplomacy and International Negotiation*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2018, s. 78-79.

59 Feerman, "Where Are All the Female Diplomats?"

60 Naimeh Doostar, "Dress Code Troubles for Female Diplomats in Iran", 19 Haziran 2015, <https://en.radiozamaneh.com/articles/dress-code-troubles-of-female-diplomats-in-iran/> (Erişim Tarihi 17 Şubat 2017).

61 Feerman, "Where Are All the Female Diplomats?"

Daha da önemlisi, muhafazakâr ülkelerde görev yapmış Amerikalı kadın diplomatlar, bir yandan karşılaştıkları baskı, engelleme ve eşitsizlikleri doğrularken,<sup>62</sup> diğer yandan bu engellemelerin 1970'lerde ve 1980'lerde Amerikalı erkek amirlerinin önlerine koyduğu kültürel engellerden daha az olduğunu belirtmiştir.<sup>63</sup> Örneğin, 1976 yılında Dışişleri Servisi'ne giren ve Arap dünyasında uzun bir kariyere sahip olan Andrea Farsakh, bazı durumlarda, davetli olmasına rağmen, Amerikalı erkek amirlerinin Suudileri rencide etmekten çekindikleri için kendisini bazı etkinliklerden dışladığını ifade etmiştir.<sup>64</sup> Ayrıca, muhafazakâr ülkelerde görev yapmış kadın diplomatlar, bu ülkelerdeki pek çok yetkilinin, Amerikalı bir diplomatı, kadın ya da erkek, görmezden gelemediğini, ayrıca kadın olmanın bu ülkelerdeki yerel kadınlara da ulaşmayı mümkün kıldığından kendilerine "360 derecelik görüş" sağladığını belirtmiştir.<sup>65</sup>

Diplomasi kurumunun dışında genel olarak toplumda var olan ve aile ve iş yaşamı arasındaki dengeyi kurmak ve korumak konusunda kadına daha ağırlıklı sorumluluk yükleyen cinsiyetçi normlar da kadın diplomatların yükselmelerini engellemektedir. Cinsiyet eşitliği konusunda önde giden İsveç Dışişleri Bakanlığı'nda dahi, yurtdışı temsilciliklerine atanmada, kadın diplomatların ailelerini kendilerine eşlik etme konusunda ikna edebilmelerinin, erkek diplomatlara göre daha zor olduğu bilinmektedir.<sup>66</sup> Brezilya da ise iş ve özel hayat dengesini savunan diplomatların sorunlu, duygusal ve zayıf görülmeyle birlikte, diplomat eşi olan kadınlardan, tam zamanlı bir görev olarak eşlerinin ihtiyaçlarını desteklemelerinin beklendiği savunulmuştur.<sup>67</sup>

## **Türk Diplomasisinde Kadının Değişen Rolü**

Türk kadınının diplomasideki rolü Batı'daki tarihsel süreç ile uyumlu bir gelişme göstermiştir. Avrupa'daki muadilleri gibi, 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı saray kadınlarından Hürrem, Nurbanu, Safiye ve Kösem Sultanlar Avrupalı yöneticiler ve elçilerle gönderdikleri hediyeler ve mektuplar yoluyla haberleşmiş ve yoğun diplomatik faaliyetler üstlenmişlerdir.<sup>68</sup> Örneğin, Sultan Süleyman'ın barışçıl amaçlar taşıdığı muhataplarıyla Hürrem Sultan aracılığı ile iletişim kurmayı tercih ettiği yönünde kayıtlar bulunmaktadır.<sup>69</sup> Gayri resmi diplomatik rollere diğer bir örnek ise milli mücadele döneminden verilebilir. Mustafa Kemal ile Amerikalılar arasında sağladığı bilgi akışıyla Halide Edip önemli bir diplomatik rol oynamıştır.<sup>70</sup>

Türk diplomasisinde kadının rolünün resmileşmesi Adile Ayda'nın 1932 yılında Bakanlık giriş sınavlarını kazanması ile gerçekleşmiştir.<sup>71</sup> Niceliksel olarak bakıldığında Türk Dışişleri Bakanlığı'nda kadın sayısı dünya ile uyumlu bir artış eğilimindedir. Örneğin, 1990 yılında bakanlıkta bulunan

62 Christina Pazzanese, "Three Diplomatic Women", *Harvard Gazette*, 22 Nisan 2016, <http://news.harvard.edu/gazette/story/2016/04/three-diplomatic-women/> (Erişim Tarihi 19 Nisan 2017).

63 Natal Toosi, "Female Diplomats Share Secrets" *Politico*, 9 Şubat 2014, <http://www.politico.com/story/2014/09/diplomats-women-state-department-110506> (Erişim Tarihi 23 Nisan 2017).

64 Ibid.

65 Ibid.

66 Niklasson ve Robertson, "The Swedish MFA: Living up to Expectations?", s.76

67 Farias ve Carmo, "Brazilian female diplomats", s.120.

68 Leslie P. Peirce, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*, New York, Oxford University Press, 1993, s.219.

69 Ibid, s. 221.

70 Şuhnaz Yılmaz, *Turkish-American Relations (1800-1952): Between the Stars, Stripes and the Crescent*, London and New York, Routledge, International Studies Series, 2015, s. 48.

71 Yücel Güçlü, *Zeki Kuneralp and the Turkish Foreign Service*, Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 2015, s.105.

553 meslek memurundan sadece yüzde 13,4'ü (86) kadındır.<sup>72</sup> 1998 yılına gelindiğinde ise meslek memuru sayısı 685'e çıkmış, kadın oranı radikal bir artış ile yüzde 24'e yükselmiştir (166). Özellikle 1998 yılında çıkarılan kararname ile üç kadın diplomatın (Veka İnal, Şule Soysal ve Füsün Çetintaş) aynı anda büyükelçi olarak atanması bir dönüşüm niteliğindedir.<sup>73</sup> 2014 yılına gelindiğinde ise meslek memuru sayısının 1231'e ve bunların içinde kadın oranının yüzde 26,32'ye (324) yükseldiği görülmektedir.<sup>74</sup> Daha güncel veriler ise kadın meslek memur oranının 2016 yılında yüzde 27'ye, 2017 yılında ise yüzde 31'e yükseldiğini göstermektedir.<sup>75</sup>

Meslek memuru kategorisi içinde en itibarlı pozisyon olan büyükelçiliklerde de kadın oranı devamlı bir artış eğilimindedir. Örneğin, Bakanlığın merkez ve yurtdışı teşkilatında görev yapan kadın büyükelçi sayısı 2002 yılında 14 iken<sup>76</sup> 2008 yılında sadece 15'e, oranı da yüzde 9'a çıkmıştır.<sup>77</sup> 2014 bu oran yüzde 13,6'ya<sup>78</sup>, 2017 yılında ise yüzde 18'e yükselmiştir.<sup>79</sup> Bu son rakam, 2014 verilerine göre AB ortalamasına eşdeğerdir ve kadın büyükelçi oranında ciddi bir artışın olduğu ortaya koymaktadır. Ancak, büyükelçilikten daha düşük düzeydeki diplomatik pozisyonlardaki kadın oranının daha yüksek olması da dikkat çekmektedir. Örneğin, 2014 yılında toplam meslek memurları arasında kadın oranı yüzde 26 iken, daha düşük bir memuriyet pozisyonu olan konsolosluk ve ihtisas memurları arasındaki kadın oranı ise yüzde 36,47'dir. Benzer şekilde meslek memurlarının yüzde 26,32'si kadın olmasına karşın, bu kategorideki itibarlı pozisyon olan büyükelçiliklerdeki kadın oranı yüzde 13,65 seviyesindedir. Bu bulgu da teorik beklentilere uygun olarak kadınların daha az itibarlı pozisyonlarda kümelenildiğini doğrulamaktadır.<sup>80</sup>

2017 yılına gelindiğinde ise, meslek memurları arasında kadın oranı yüzde 31'e, konsolosluk ve ihtisas memurları arasındaki kadın oranı ise yüzde 38,81'e yükselmiştir.<sup>81</sup> Bu veriler iki memuriyet kategorisi arasındaki farkın azaldığını gösterirken, yüzde 31 orana sahip olan meslek memurluğu kategorisinde büyükelçilik seviyesine gelebilen kadınların yüzde 18'de kalması, cam tavan kavramının mevcudiyetini sürdürdüğünü göstermektedir. Benzer şekilde merkez teşkilatı incelendiğinde, 2012 yılında sadece 1 olan kadın Genel Müdür sayısının, 2017 yılında 4'e ulaştığı görülmektedir.

72 *Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı*, 12 Mayıs 2016, Detaylı bilgi için bkz. Bahar Rumelili ve Rahime Suleymanoglu-Kurum, "Women and Gender in Turkish Diplomacy: Historical Legacies and Current Patterns", Karin Aggestam ve Ann Towns (der.), *Gendering Diplomacy and International Negotiation*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2018.

73 Sedat Ergin, "Dışişleri Kadınlardan Sorulacak", *Milliyet*, 22 Şubat 1998, <http://www.hurriyet.com.tr/index/ArsivNews.aspx?id=-7352> (Erişim Tarihi 1 Eylül 2016).

74 *Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı*, 2014 yılı için Cinsiyetlere göre kadın ve erkek meslek memuru ve konsolosluk ve ihtisas memuru oranları, E-mail Teatısı, 12 Ağustos 2015.

75 *Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı*, 27 Kasım 2017.

76 "Dışişleri'nde 43 kadın büyükelçi görev yapıyor", *Sabah*, 7 Mart 2017, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2017/03/07/disislerinde-43-kadin-buyukelci-gorev-yapiyor> (Erişim Tarihi 24 Nisan 2017).

77 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: 2008-2013 Ulusal Eylem Planı, Başbakanlık, 2008. <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/TCEUlusaleylemplani.pdf> (Erişim Tarihi 1 Ocak 2017).

78 *Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı*, 12 Ağustos 2015. Daha detaylı bilgi için bkz. Rumelili ve Suleymanoglu-Kurum, "Women and Gender in Turkish Diplomacy", Towns ve Niklasson'un sadece yurtdışı temsilciliklerini içeren verileri ise Türkiye'nin 2014 yılında 121 büyükelçisi bulunduğunu ve kadın oranının sadece yüzde 11,5 olduğunu tespit etmiştir. Bu oran dünya ortalaması olan yüzde 15'in altındadır. Ancak beklediği gibi Avrupa'nın gerisinde ve Ortadoğu'nun ilerisindedir.

79 "Dışişleri'nde 43 kadın büyükelçi görev yapıyor", *Sabah*.

80 *Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı*, 12 Ağustos 2015, Detaylı bilgi için bkz. Rumelili ve Suleymanoglu-Kurum, "Women and Gender in Turkish Diplomacy".

81 *Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı*, 27 Kasım 2017.

Ancak Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Kanunu'na kayıtlı azami 25 Genel Müdür kadrosu bulunduğu düşünülecek olursa, sadece 4 kadın memurun "Büyükelçi-Genel Müdür" unvanıyla görev yapması<sup>82</sup>, kadın Genel Müdür oranının yüzde 16 olduğu anlamına gelmektedir. Bu oran günümüzde İsveç'te yüzde 38 civarındadır.<sup>83</sup> Genel Müdür Yardımcılığı pozisyonuna bakıldığında ise günümüzde toplam 50 Genel Müdür Yardımcısı kadrosunda 21 kadın memur "Elçi-Genel Müdür Yardımcısı" unvanıyla görev yapmaktadır.<sup>84</sup> Bu nedenle genel müdür yardımcılığı pozisyonundaki kadın oranı ise yüzde 42 seviyesindedir. Görüldüğü gibi, daha düşük seviyelerdeki kadın oranının daha fazla olduğu bulgusu, yurtdışı teşkilatında olduğu gibi, merkez teşkilatında da doğrulanmaktadır ve cam tavan kavramına bir kez daha işaret etmektedir.

Tüm bunların yanında bir de kadınların merkez ve yurtdışı teşkilatında hangi konularla ilgilendiklerini incelemek gerekir. En itibarlı diplomatik pozisyon olan büyükelçiliklere bakıldığında, bugün itibarıyla ABD, Çin, Japonya, Fransa, Almanya ve Hindistan gibi uluslararası siyasetin aktif oyuncularında erkek büyükelçilerin görev yapması, kadınların ise, Malezya, Mozambik, ve Senegal gibi genellikle askeri ve ekonomik statü bakımından Türkiye'nin siyasi önceliğinde olmaya ülkelere gönderilmeleri dikkat çekmektedir.

### ***Egemen Maskülen Normlar ve Pratikler***

Batı'da olduğu gibi kadınların diploması mesleğine girmesi ve ilerlemesi çeşitli idari engellere takılmıştır. Örneğin, Türkiye'nin ilk kadın diplomatı Adile Ayda görevini ancak iki yıl sürdürmüş sonrasında ise kadınların yurtdışı temsilciliklerine atanmasının yasaklanması nedeniyle ancak 1957 yılında diplomatik kariyerine dönebilmiştir. Ancak, idari engeller kapsamında Batı'daki örneklerinin aksine Türk diplomasisinde kadınlara karşı resmi bir evlilik engeli uygulanmamıştır. Ancak, yine Batı'da olduğu gibi kültürel cinsiyetçi pratikler, Türkiye'de pek çok kadın diplomat adayını caydırmış ya da mesleklerinin erken aşamalarında istifaya zorlamıştır.

Bu pratiklerin özellikle 1960 ve 1970'lerde yaygın olduğu kadın diplomatların hatıralarında ve mülakatlarda görülmektedir. 1967 yılında Bakanlığa giren ve sonrasında Türkiye'nin üçüncü kadın büyükelçisi olan Solmaz Ünaydın diplomasıye girmek ve etkin olmak için Galatasaraylı, Mülkiyeli ve erkek olmanın yazısız kurallar niteliğinde olduğunu, Bakanlığa giriş mülakatlarında erkeklerin 15 dakika, kadınların ise 45 dakika sorgulandığını belirtmiştir. Yine Ünaydın, erkek meslektaşlarının 3-4 yılda büyükelçiliğe terfi ederken, kendisinin 8 yılda terfi ettirildiğini, sunulan gerekçelerin ise birbiriyle uyumsuz olduğunu belirtmiştir.<sup>85</sup> Benzer şekilde 1969 yılında Bakanlığa giren Sumru Noyan da kadın olmanın ve evli olmanın diploması mesleği ile uyumsuz olduğunun giriş sınavları sırasında kendisine belirtildiğini, 1971 yılında Bakan olan Osman Olcay'ın kadın memurlarla çalışmak istemediğini açıkça beyan ettiğini ve kadın diplomatları yurtdışı görevlerine atmadığını ifade etmiştir.<sup>86</sup> Birleşmiş Milletler Viyana Ofisinde görev yaparken en yüksek rütbeli kadın diplomat

82 Ibid.

83 Niklasson ve Robertson, "The Swedish MFA: Living up to Expectations?"

84 *Türk Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı*, 27 Kasım 2017.

85 Balçıçek Pamir, "Japonya Büyükelçisi Solmaz Ünaydın: Kadını diyem tam 8 yıl büyükelçi yapmadılar", *Sabah*, 28 Ağustos 2006, <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/08/28/pamir.html>, (Erişim Tarihi 24 Nisan 2017).

86 Barçın Yinanç, "A Working Mother's Career in Diplomacy", *Hurriyet Daily News*, 19 Şubat 2010, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=a-working-mother-carrier-in-diplomacy-2010-02-18> (Erişim Tarihi 13 Kasım 2016).

olmasının erkek meslektaşlarının direnişine neden olduğunu gören Sumru Noyan, maskülen normlar sergilemiş ve erkek meslektaşları ile ortak bir dil bulmak için futbol maçlarını takip etmeye başlamış<sup>87</sup> ve büyükelçisi seviyesine yükselerek emekli olmuştur. Öte yandan, aynı dönemlerde görev yapmış olan Hüner Tuncer ise, bekâr olmakla birlikte, annesinin vefatından sonra kendisini hazır hissetmediği için yurtdışı göreve gitmek istememiş, merkezde ise kendisine uygun bir görev bulunmaması nedeniyle kariyerde yükselmeyi beklemeden emekliye ayrılmıştır.

Mesleğe daha ileriki yıllarda katılan bir grup kadın diplomat ise cinsiyetlerinden dolayı Bakanlıkta herhangi bir pozitif ya da negatif ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürü Lale Ülker, eşiyile birlikte 1984 yılında göreve başladıklarını ve aynı anda büyükelçi olduklarını ifade ederken, kadın ve erkek diplomatların aynı şartlar altında görev yaptıklarını ve Bakanlığa da bu şartlar altında alındıklarını vurgulamış ve koşullar ne olursa olsun kadın olduklarından dolayı geri çekilmediklerini belirtmiştir.<sup>88</sup> Daha da önemlisi Teftiş Kurulu Üyesi Serra Kaleli, Türk Dışişleri Bakanlığı'nı "kadın diplomatlara çok hüsnükabul göstermiş, belki hayatlarını kolaylaştırmış bir yer" olarak tanımlamıştır.<sup>89</sup>

Resmi bir evlilik engeli bulunmamasına rağmen, Türk kadın diplomatlar için evlilik diplomatik kariyeri zora sokmaktadır. Bakanlığın 1960'lerden 1998'e kadar uyguladığı tayin politikası evli çiftlerin birden fazla kez aynı temsilcilikte ya da aynı şehirde görev yapmasını yasaklamıştır. Bu nedenle Sumru Noyan ve Lale Ülker, sadece bir kez eşleriyle aynı şehirde görev yapabilmış,<sup>90</sup> Veka İnal ise 1973-1977 yılları arasında eşiyile birlikte olmak için Bakanlıktan izin almak zorunda kalmıştır. Bu politika 1998 yılında değiştirilmesine rağmen, eşlerin aynı büyükelçilikte görev yapmaları garantilenmemiştir.<sup>91</sup> Evlilik ve aile sahibi olmak ile diplomatik hayatın zorlukları birleşince, pek çok kadın diplomat kariyerini sonlandırmak zorunda kalmıştır. Örneğin, Bakanlıkta Mütercim Sekreter olarak görev yapan Dışişleri Bakan Yardımcısı Ahmet Yıldız'ın eşiyile Emine Yıldız, eşiyile birlikte Suriye'de görev yaparken kızlarının dünyaya gelmesi ve ailelerinden yanlarında kimsenin bulunmaması nedeniyle işini bırakmak zorunda kalmıştır.<sup>92</sup> Bakanlığa girdiğinde bekâr olan kadın diplomatlar için ise, Bakanlığın 2 yıl merkez 4 yıl yurtdışı görev turları, aile kuramama endişesini beraberinde getirmektedir.<sup>93</sup>

Diplomasi kurumunu toplumsal cinsiyet perspektifinden incelerken cinsiyet dağılımı ve eşitliği konularına ek olarak meslek ile ilintili kadınlık ve erkeklik anlayışlarının nasıl evrildiğine de bakmak gerekir. Türkiye'nin ilk kadın diplomatı Adile Ayda kendi durumunu "ben artık kadınlıkla erkekliği bir arada yürütmeye çalışıyorum" şeklinde ifade ederek, diplomasiyi bir erkek mesleği olarak tasavvur etmiştir.<sup>94</sup> Buna rağmen, kadınların bazı görevlere atanmadığı görülmektedir. Örneğin, 1977 yılında Bakanlığa giren kadın diplomat Hüner Tuncer, kadınların diplomatik kurye olarak atanmadığını

87 Ibid.

88 Yüzbaşıoğlu, "Kadın diplomatlar hariciyeyi anlattı (2)".

89 Yüzbaşıoğlu, "Kadın diplomatlar hariciyeyi anlattı".

90 Yinanç, "A Working Mother's Career in Diplomacy"; Yüzbaşıoğlu, "Kadın diplomatlar hariciyeyi anlattı (2)".

91 Ergin, "Dışişleri Kadınlardan Sorulacak".

92 Nazlı Yüzbaşıoğlu, "Diplomat eşiyile olmak zaten bir meslek", *Anadolu Ajansı*, 7 Mart 2017, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/diplomat-esi-olmak-zaten-bir-meslek/765514> (Erişim Tarihi 21 Nisan 2017).

93 Fatih Yıldız, Dışişleri Bakanlığı İnsan Kaynakları Daire Başkanı, Yazarlar tarafından yapılan mülakat, 6 Haziran 2016.

94 Rikkat Köknar, "Diplomat deyince aklınıza yalnız erkek gelmesin? Ekselans Hanımefendi..." *Hayat Dergisi*, 1962, <http://www.oguztopoglu.com/2013/06/adile-ayda-ekselans-hanmefendi-roma-ilk.html>. (Erişim Tarihi 5 Ağustos 2017).

vurgulamış, bunun muhtemel nedeninin de kurye çantalarının ağırlığı olabileceğini belirtmiştir.<sup>95</sup> Oysa 1940 yılında Bakanlığa giren erkek diplomat Semih Günver anılarında diplomatik kurye olarak atanmanın ne kadar prestijli olduğundan ve iki yıl merkezde iyi çalıştığı için kendisine ödül olarak kuryelik görevi verildiğinden bahsetmiştir.<sup>96</sup>

Kadın diplomatların hassaslık, duygusallık, yumuşaklık, korumacılık, organize etme yeteneği gibi feminen özelliklerin ön plana çıktığı konsolosluk işlerinde daha çok yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak, yakın dönemde Bakanlık kadınları da kritik görevlere atamaya başlamıştır. Örneğin, 2014 yılında bir kadın Raife Gülru Gezer, Türkiye'nin Los Angeles başkonsolosu olarak atanmıştır. 29 yıllık meslek hayatının 10 yılını NATO'da ulusal güvenlik, askeri ve siyasi konular üzerine geçiren Lebibe Gülhan Ulutekin ise Avrupa Genel Müdürü olarak görev yapmıştır. Lebibe Gülhan bu durumun kadın diplomatlar için çok olağan bir durum olmadığını ancak "kadın diplomatların da askeri konularda, güvenlik alanında görev alabileceğine dair bir emsal" oluşturduğunu ifade etmiştir.<sup>97</sup> Belki Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürü'nün kadın olması beklentileri doğrulamaktadır. Ancak, Araştırma ve Güvenlik ve Avrupa Genel Müdürlüklerinin kadın genel müdürlere ve onların sayıca kadın ekiplerine verildiği haberleri de medyaya yansımıştır.<sup>98</sup> Bu bulgu da Türk Dışişleri Bakanlığı'nın merkez ve yurtdışı teşkilatında hem kadın diplomat sayısının artma eğiliminde olduğunu ve kadın büyükelçilere de pek çok zorlu görevlerin verildiğini göstermektedir.

Genel olarak kadın diplomatlar, diplomaside kadınlığın avantajlarını feminen özelliklere referans vererek vurgulamaktadırlar. Örneğin, Konsolosluk İşleri Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yapan Elçi Gülsun Erkul, çok yönlü düşünme yapısı, güçlü önsezileri, ilişkileri kolay tesis edici gibi özelliklere değinmiştir. Aynı birimde görev yapan Başkatip Güzide Şebnem Koçoğlu da bu özelliklere duyarlılık, düzen ve hassasiyeti eklemiştir. Göç, İltica ve Vize Genel Müdür Yardımcısı Elçi Esen Altuğ da kadınların iletişim ve halkla ilişkilerdeki rahatlığına değinerek diplomaside mesleğinin kadınlara daha uygun olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Altuğ kadınların sorun çözme yeteneklerine dikkat çekerek, kadın olmanın avantajını özellikle konsolosluk görevinde tecrübe ettiğini belirtmiştir.<sup>99</sup>

Benzer şekilde feminen özelliklerin siyasi olarak yüksek öneme sahip görevler için de bir avantaj olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürü olarak görev yapan Aylın Taşhan'ın "kadınlar bu mesleğe zarif ve yumuşak tarzlarıyla farklı şekillerde katkıda bulunuyor" ifadesi bunu doğrulamaktadır. Taşhan sözlerinin devamında kadınların birçok şeyi organize edebilme yeteneğini vurgulamış ve farklı ve yumuşak yaklaşımlarının diplomaside çok olumlu yansıdığını belirtmiştir.<sup>100</sup> Benzer şekilde Türkiye'nin NATO, BM ve OECD temsilciliklerinde görev yapmış olan Elçi Burcu Çevik de "kadınların diplomaside getirdiği duygusal zekâya dayalı iletişim avantajını özellikle çok taraflı misyonlarda yaşadığını" belirtmiştir.<sup>101</sup> Türkiye'nin Havana Büyükelçisi Berris Ekinci de, diplomaside siyah ya da beyaz olmasının zor olduğunu, kadın diplomatların kararlılıklarının

95 Hüner Tuncer, *Bir Kadın Diplomatın Anıları/Meksika'dan Milano'ya Norveç'ten Güney Afrika'ya*, İstanbul, Lagos Yayınları, 2007, s. 13.

96 Semih Günver, *Taç Mahal Otel: Anılar ve Öyküler*, Bilgi Yayınları, Birinci Basım, Ankara, 1994, s. 92, 107.

97 Nazlı Yüzbaşıoğlu, "Kadın diplomatlar hariciyeyi anlattı (2)", *Anadolu Ajansı*, 8 Mart 2017, <http://www.memleket.com.tr/kadin-diplomatlar-hariciyeyi-anlatti-2-1075616h.htm> (Erişim Tarihi 21 Nisan 2017).

98 "Dışişleri'nde 43 kadın büyükelçi görev yapıyor", *Sabah*.

99 Nazlı Yüzbaşıoğlu, "Kadın diplomatların gözünden Hariciye", *Anadolu Ajansı*, 7 Mart 2016, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/kadin-diplomatlarin-gozunden-hariciye-/532907> (Erişim Tarihi 2 Aralık 2017).

100 Yüzbaşıoğlu, "Kadın diplomatlar hariciyeyi anlattı".

101 Yüzbaşıoğlu, "Kadın diplomatlar hariciyeyi anlattı (2)"

esneklikle bağdaştırabildiklerini ve böylece griyi daha net görebildiklerini ifade etmiştir.<sup>102</sup> Görüldüğü gibi diplomaside kadının avantajlarını vurgularken cesurluk, kararlılık, aklı ön planda tutması gibi erkeksi özellikler yerine, esneklik, duygusal zekâ, iletişim becerisi, yumuşaklık gibi kadınsı normlar vurgulanmıştır. Bu durum anılan kadın diplomatların bu cinsiyet kodlarını kabul ettikleri ve yeniden üretilmesine katkıda buldukları anlamına gelmektedir.

### **Bir Aile Mesleği Olarak Diplomasi**

Batı'da olduğu gibi kadınlar "diplomat eşi" olarak Türk diplomasisinde de merkez role sahiptir. Diplomatlık bir "karı-koca" hatta aile mesleği olarak tasavvur edilmektedir. Büyükelçiler ve konsoloslar siyasi meselelerle ilgilenirken, eşleri de çeşitli etkinlikler düzenleyerek mesleğin sosyal yönünü yürütmekte, Türkiye'nin tanıtılmasından sorumlu tutulmaktadır. Büyükelçi Faruk Loğoğlu'nun eşi Mevhibe Loğoğlu bunun "başlı başına bir meslek" bir çeşit "diplomatlık" olduğunu ifade etmiştir.<sup>103</sup> Nitekim diplomat eşleri "sefire" olarak adlandırılmaktadır ve bu kelime hem "elçi eşi" hem de "kadın elçi" anlamına gelmektedir. Dışişleri Bakan Yardımcısı Ahmet Yıldız'ın eşi Emine Yıldız da "diplomat eşi olmak zaten bir meslek. Maddi getirisi olmayan ama maneviyatı çok büyük bir meslek" sözleriyle bu bulguyu doğrulamaktadır. Diplomat eşleri zaman zaman 24 saat süren emeklerine rağmen, Bakanlıktan bir ücret almamakta ve görevlerini gönüllü olarak icra etmektedirler ve bu nedenle hariciyenin gönüllü yardım elçileri olarak tasavvur edilmektedirler. Bu nedendir ki diplomat eşlerinin eskiden beri Dışişleri Bakanlığı bünyesi dışında para karşılığı çalışmaları yasaklanmıştır.<sup>104</sup> Bugün ise böyle bir yasak bulunmamasına rağmen, diplomat eşlerinin gelir getirici işlerde çalışmaları misyon şefinin yazılı onayına tabiidir ve bu izin ancak "çalışılacak işin Devletin itibarını zedelemeyeceğine ve ilgili memurun temsil görevini aksatmayacağına kanaat getirmesi halinde verilebilir."<sup>105</sup> Bu durum, diplomat eşinin asli görevinin devletin temsili olduğu kanısının günümüzde de geçerli olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, diplomat eşi kavramı ile münhasıran kadın eş algılanmaktadır. Dışişleri Mensupları Eşleri Dayanışma Derneği (DMEED) Başkanı Gül Yalçın'ın aşağıdaki ifadelerinde, diplomat eşlerinin önemini ifade ederken eşlerin kadın olacağı varsayımı yapması diplomaside cinsiyete dayalı işbölümünün ne kadar yerleşik olduğu gözler önüne sermektedir:

Diplomasi mesleğinin yürütülmesinde, keza diğer kamu görevlerinde olduğu üzere, eşlere önemli görevler düşmektedir. Bu çerçevede kadınlar bir yandan ülkemizin temsilinde eşlerine destek olurken, diğer yandan da ailenin yükünü sırtlamaktadırlar. Ayrıca Türkiye'nin tanıtımı ve temsiline katkı yapmak amacıyla da gayret göstermektedirler.<sup>106</sup>

Ancak eşler arasında gözlenen bu görev dağılımı diplomatın kadın olması durumunda gözlenmemektedir. Aksine kadın diplomatlar mesleklerinin hem siyasi hem de sosyal yönünü tek başlarına sürdürmektedir. Dışişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu üyesi Serra Kaleli'nin şu sözleri diplomaside kadın ve erkek olmanın farkını açıkça betimlemektedir:

102 Zuhale Demirci, "Türkiye'nin Güney Amerika diplomasisi kadın büyükelçilerin elinde", *Anadolu Ajansı*, 8 Mart 2017, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-guney-amerika-diplomasisi-kadin-buyukelcilerin-elinde/766690> (Erişim Tarihi 25 Nisan 2017).

103 Metehan Demir, "Diplomasi her zaman ışıltılar saçmaz", *Hürriyet*, 13 Ekim 2001, <http://www.hurriyet.com.tr/diplomasi-her-zaman-isiltilar-sacmaz-21390> (Erişim Tarihi 6 Aralık 2017).

104 Tuncer, *Bir Kadın Diplomatın Anıları*, s. 24.

105 Dışişleri Bakanlığı'nın Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun, No. 6004, Tertip 5, Cilt 49, Madde 20 (6), <http://www.mfa.gov.tr/data/bakanlik/mevzuat-2013.pdf> (Erişim Tarihi 1 Aralık 2017).

106 Yüzbaşıoğlu, "Hariciye'nin yardım eli diplomat eşleri".

Biz kadınlar birçok şeyi aynı anda yapmak zorundayız. Evliyiz, çocuk büyütüyoruz, evin düzenini sağlıyoruz. Bazen bu bakımdan erkek meslektaşlarıma özenmişimdir. Mesela büyük bir davet olacak, heyet gelecek. Eşine telefon açıyor, ‘yarın evde 30 kişilik yemek var, ayarlayalım’ diyor. Benim arayıp da 30 kişilik yemek var, ayarlayalım diyebileceğim bir eşim yok. Erkek eşinize de bunu söyleyemiyorsunuz tabii. Her şeyi kendimiz düşünmeli, düzenlemeliyiz. Ben heyet geleceğini ilk duyduğum zaman ya da yemek olacağı günü tespit ettiğim zaman ilk iş evdeki masa örtüsü, yemek takımları, alışverişi, menüyü düşünüyorum.<sup>107</sup>

Avrupa’daki örneklerde de görülen bu durum, Türkiye özelinde de, kadınların özel alandaki görevlerinin kamusal alana “iyi bir eş olma” şeklinde yansıdığını doğrulamaktadır. Bu durum, Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki kadın tipolojisinin devamı niteliğindedir. Bu ideal kadın, evde iyi bir anne olma özelliğini sürdürürken, dışarıda da eşinin yanında Batılaştan Türk kadınıni temsil edecek şekilde kurgulanmıştır.<sup>108</sup> Nitekim erkek diplomatların hatıra kitaplarında sık sık eşlerinin atandıkları ülkelerde gazetelere verdikleri mülakatları içeren ve genellikle Türkiye’de kadının statüsüne yer veren gazete sayfalarının fotoğraflarına rastlanmaktadır. Bu durum, ideal diplomat eşinin hem Cumhuriyetin kadınlara biçtiği rollerin sosyal yaşamda yeniden üretilmesi, hem de Carol Pateman’ın sözleşme kuramında da belirtildiği gibi ataerkil sınırlar içinde kadınların var olabileceğini gösteren bir duruma işaret etmektedir.<sup>109</sup>

## Sonuç

Dünyada ve Türkiye’de diplomasinin erkek-egemen yapısı bugün itibariyle sürmesine rağmen, son yıllarda tartışmaya açılmış ve kadınların diplomasideki görünürlüğü giderek artma eğilimine girmiştir. Bu dönüşüm süreci, diplomasie toplumsal cinsiyet perspektifinden bakan çalışmaları gerekli kılmaktadır. Bu alandaki henüz sınırlı olan mevcut çalışmalar tarihsel olarak kadınların oynadığı gayri-resmi diplomatik rolleri ortaya çıkarmış, çeşitli ülkelerin diplomatik kadrolarını cinsiyet dağılımı açısından incelemiş ve diplomasie mesleğine hâkim cinsiyetçi normların ve uygulamaların kadınların diplomatik kariyerleri üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymuştur.

Bu makalede bu literatürün temel bulgularına dayanarak aşağıdaki noktalar vurgulanmıştır: İlk olarak tarihsel perspektiften bakıldığında, geçmişte kadınların da faal olduğu bir alan olan diplomasinin 19. yüzyılda kurumsallaşmasıyla, münhasır erkek mesleği haline geldiği görülmektedir. Bu tarihsel süreç, günümüzde diplomasieyi erkek mesleği kabul eden özcü cinsiyetçi yaklaşımların ne kadar temelsiz olduğunu ortaya koymaktadır. İkinci olarak, diplomasie mesleğinin 20. yüzyılın başı ve ortalarında birçok ülkede kadınların katılımına açılmasına rağmen, yurtdışı atanma yasağı ve evlenme yasağı gibi idari uygulamalar ile kadının katılımı yakın zamana kadar kısıtlanmaya devam etmiştir. Bu tip idari kısıtlamalar dünyada yaygın olarak uygulanmış ve aşağı yukarı eş zamanlı olarak kaldırılmıştır. Günümüzde, kadınların diplomasie mesleğine artan katılımına rağmen, dünya genelinde, üst mevkilerin ve stratejik öneme haiz diplomatik pozisyonların ağırlıklı olarak erkek diplomatlara ayrılmaya devam ettiğini görülmektedir. Cinsiyetçi normlar, özellikle aile ve iş yaşamı dengesini kurmakta kadın diplomatlara engel çıkarmaya devam etmektedir.

107 Yüzbaşıoğlu, “Kadın diplomatlar hariciyeyi anlattı”.

108 Deniz Kandiyoti, “Women and the Turkish State: Political Actors or Symbolic Pawns?” Nira Yuval-Davis ve Floya Anthias (der) *Woman-Nation-State*, London, The Macmillan Press, 1989, s.126-149.

109 Pateman, *The Sexual Contract*.



Bu süreçler Türkiye özelinde de incelendiğinde, benzer bulgulara ulaşılmaktadır. Osmanlı döneminde Avrupa'da olduğu gibi saray kadınlarının gayrı-resmi düzeyde de olsa yoğun diplomatik faaliyetler içinde olduklarını ve bu gayrı-resmi rolleri Cumhuriyet döneminde de "diplomatik eş" olarak devam ettirdikleri görülmektedir. Türk Dışişleri'nin kadın diplomatlara yönelik idari uygulamaları Batı devletlerine göre daha kısıtlayıcı olmamıştır. Örneğin, yurtdışı görev yasağı bir dönem uygulansa da Batı'da bazı ülkelerde görülen evlilik yasağı uygulanmamıştır. Yine de 1990'lara kadar diplomasi mesleğine hakim cinsiyetçi normlar kadın diplomat adaylarının mesleğe girişlerinde ve yükselmelerinde engel teşkil etmiştir. Bu nedenle pek çok kadın diplomat ya mesleklerinden ya da aile hayatlarından feragat etmiş, diğerleri ise diplomatik hayatta aile ve iş dengesini kurmanın zorluklarına karşı direniş göstererek görevlerinde kalmayı başarmışlardır. Türk Dışişleri'nde her ne kadar daha prestijli diplomatik pozisyonlarda kadın oranı erkek oranından düşükse de, hem genel olarak kadın diplomat sayısı, hem de kadınların prestijli ve kritik pozisyonlara atanması dünya ile uyumlu bir artış eğilimindedir.